

Școala Națională de Studii Politice și Administrative

ȘCOALA NAȚIONALĂ DE STUDII POLITICE
ȘI ADMINISTRATIVE

TEZĂ DE DOCTORAT

REZUMAT

Coordonator științific:
Prof. univ. dr. Cezar Bîrzea

Doctorand:
Manuela-Elena Concioiu

București
2021

Școala Națională de Studii Politice și Administrative

**ȘCOALA NAȚIONALĂ DE STUDII POLITICE
ȘI ADMINISTRATIVE**

**MANAGEMENTUL DIVERSITĂȚII ÎN UE.
STUDIU DE CAZ: POLITICILE EDUCAȚIONALE
CONSACRATE DIVERSITĂȚII**

REZUMAT

**Coordonator științific:
Prof. univ. dr. Cezar Bîrzea**

**Doctorand:
Manuela-Elena Concioiu**

**București
2021**

MANAGEMENTUL DIVERSITĂȚII ÎN UE. STUDIU DE CAZ: POLITICILE EDUCAȚIONALE CONSACRATE DIVERSITĂȚII

REZUMAT

Justificarea temei de cercetare

În contextul preocupărilor profesionale și de cercetare științifică în domeniul educațional, prin valorificarea lucrurilor învățate și realizate, s-a concretizat studiul care face obiectul acestei teze de doctorat.

Ca profesor în învățământul preuniversitar public și privat, am fost preocupată încă de la începutul carierei de evoluția internaționalizării unităților de învățământ, dar și a abordării diversității culturale și lingvistice, prin prisma educației nonformale. Prin participarea și implicarea în numeroase proiecte internaționale educaționale, am observat modul în care este abordată diversitatea la clasă, în mai multe sisteme de educație din diferite țări din Uniunea Europeană.

Diversitatea este în sângele nostru, diversitatea este generatoare de viață, este principiul vital al evoluției. Prin urmare, premisa de la care pornește această lucrare este că diversitatea există în viața tuturor oamenilor, în cadrul tuturor societăților și se manifestă pe mai multe planuri. Acceptarea diversității duce la acceptarea coexistenței mai multor culturi, dar mai ales la adoptarea unor politici de management al multiculturalității.

În abordarea acestei lucrări de cercetare, se pleacă de la premisa „*Diversitatea este viață*”, pe trei arii principale:

- natura - cu diversitatea biologică,
- societatea - cu diversitatea socială,
- cultura - cu diversitatea culturală.

Diversitatea este în natura umană. Este modalitatea noastră de a face față provocărilor dintr-o lume aflată în continuă schimbare, schimbare generată de mobilitatea profesională și de studiu, de migrație și de globalizare. Biodiversitatea și diversitatea socială au creat un mediu adecvat pentru educație. De aici s-a născut conceptul de educație multiculturală, atât de necesar pentru dezvoltarea elevilor.

Literatura relevantă

Acceptarea diversității duce la acceptarea coexistenței mai multor culturi și la adoptarea politicii de management al multiculturalității. Multiculturalismul este atât un concept, cât și o

ideologie a diversității, fiind determinat de o serie de factori care implică afirmarea identităților de grup, cum ar fi cele politice, economice, sociale, culturale și religioase, datorită modului în care entitățile culturale se luptă pentru recunoaștere în cadrul statului (Huzum, 2009). Interculturalismul pune accentul pe deschiderea culturilor coexistente, unele către altele, în încercarea de a identifica un trunchi comun, care se ramifică, asemenea unui copac. Este un model bazat pe toleranță, comunicare, respect pentru diversitate. Termenul *multicultural* este unul descriptiv și se referă la o stare de lucruri, la coexistența mai multor grupuri din aceeași societate. Conceptul *intercultural* se concentrează asupra interacțiunii dintre grupurile distincte ale societății, referindu-se mai mult la un proces dinamic de schimb, dialog, negociere între grupuri și identificarea unui limbaj comun și a unei comunicări comune (Ivasiuc și colab., 2010). Caracterul intercultural se referă la relația reciprocă dintre elementele constitutive ale schimburilor. Prefixul „*inter-*” reflectă o serie de procese dinamice și reciproce: schimburi, interacțiuni, eliminarea barierelor și solidaritatea între grupuri (Rey, 1999). Prin urmare, noțiunile de multiculturalism și interculturalism au aceeași diferență majoră, precum cea dintre termenii multicultural și intercultural.

Aplicat, educația joacă un rol major în societățile europene multiculturale și interculturale. Scopul educației multiculturale este acela de a îmbunătăți relațiile interpersonale dintre elevii sau studenții proveniți din diferite țări sau grupuri multietnice. Aceștia vor dobândi cunoștințe și abilități necesare participării la activități interculturale, utile în viața personală, socială și civică, sub îndrumarea și coordonarea cadrelor didactice sau a formatorilor. Unii dintre autorii care au abordat atât educația multiculturală, cât și învățarea crosscurriculară în studiile lor au fost: Banks (2001), Irvine (2003), Harris și colaboratorii (2004).

În definirea conceptului de educație multiculturală, în viziunea lui Banks, (Banks, 2001), există mai multe dimensiuni: integrarea conținutului, procesul de acumulare a cunoștințelor, o echitate pedagogică și o cultură școlară puternică. Abordarea interculturală se materializează mai întâi prin educație, ca antidot la xenofobie, excludere și marginalizare. Se bazează pe ideea că este posibilă o comunicare mai eficientă și o conștientizare a toleranței între oameni (Concioiu, 2021). Aceasta joacă un rol important în crearea unui spațiu cultural colectiv, care acceptă, introduce și redefiniște semnificația membrilor diferitelor comunități. După Cucuș (2000), competența interculturală reprezintă capacitatea de a relaționa cu alte persoane aparținând altor culturi, demonstrând permisivitate, respect și înțelegerea semnificațiilor culturale diverse. Prin urmare, educația interculturală este o necesitate, o formă specializată de educație, care pune elevii și culturile lor într-o abordare diferențiată, dar desfășurată sub principiul echității. Conceptele de educație multiculturală și educație interculturală sunt folosite în țări precum Spania (Cavielles-Llamas, 2009) sau Olanda

(Sacks, 2011), dar nu este întotdeauna clar dacă se face referire la aceleași fenomene și variabile de cercetare.

Cadrul teoretic, delimitarea temporală și spațială

Ca delimitare temporală și spațială, cadrul teoretic a constat în studiul literaturii de specialitate relevante în domeniu la nivel național și european în ultimii zece ani. Parcurgerea acestora mi-a oferit o ilustrare a cadrului educațional efectiv din perspectiva a două fațete ale diversității: diversitatea culturală și diversitatea lingvistică, ambele desfășurate în învățământul preuniversitar liceal din România, comparativ cu documentele europene din domeniu.

Studiul a fost efectuat în perioada 2017-2020, iar participanții din eșantion sunt elevi și cadre didactice din învățământul secundar public și privat, din licee bilingve sau cu o mare diversitate lingvistică și culturală, precum și din licee cu diversitate scăzută de pe teritoriul României. Studiile de caz au fost efectuate pe trei licee din mediul urban, din municipiul București, prin analiza documentelor oficiale curriculare, documente care fac referire la internaționalizare, multiculturalism, diversitate multiculturală și lingvistică și educație non-formală. Ulterior s-a elaborat o grilă de analiză cu indicatori ai diversității culturale și lingvistice în unitățile de învățământ preuniversitar.

Pe baza studiului literaturii de specialitate menționate în primele trei capitole, precum și prin prezentarea teoriilor dominante care au fundamentat această cercetare (Kymlicka, 1995; Banks, 2001; Bîrzea, 2011) s-a ajuns la identificarea unor nevoi în domeniul managementului diversității în sistemul educațional preuniversitar liceal din România.

Lipsa unei metodologii naționale fundamentate științific și practic, privind pregătirea profesorilor, a unei coerențe în ceea ce privește formarea cadrelor didactice pentru a aborda diversitatea în clasă în învățământul secundar liceal, precum și lipsa unei metodologii sistemice față de incluziunea socială și diversitate, reprezintă baza acestui studiu de cercetare (Concioiu, 2021). Furnizarea unei viziuni cuprinzătoare asupra managementului diversității la clasă în învățământul secundar, public și privat, poate aduce o valoare adăugată pentru statele membre ale Uniunii Europene (UE). Mai precis, poate crește gradul de conștientizare cu privire la importanța existenței unor formatori de profesori pregătiți să facă față diversității multiculturale la clasă și poate conduce la armonizarea legislației și a competențelor interculturale ale profesorilor, într-un cadru european, integrat în programele de învățământ. Se remarcă astfel o schimbare de perspectivă, care abordează diversitatea societății ca pe un avantaj. Această metamorfoză cu care se confruntă societățile europene actuale poate să conducă la o perfecționare a furnizorilor de educație și a factorilor decizionali. Se

ajunge, deci, la o altă paradigmă, de la „*Predare despre diversitate*” la „*Creare de diversitate, predarea pentru diversitate, învățare în diversitate!*”

Cum se poate răspunde acestor întrebări: „*Înteleg profesorii / cadrele didactice nevoia de integrare a unui elev într-un mediu multicultural, în context școlar?*”, „*Sunt profesorii pregătiți să facă față diversității culturale și lingvistice în sala de clasă?*”, „*Ce înseamnă pentru un profesor să predea pentru diversitate și în diversitate?*”, „*Există metodologii funcționale pentru formatorii de profesori multiculturuli?*”.

Așadar, **scopul prezentei lucrări** este acela de a analiza paradigma diversității culturale din învățământul preuniversitar liceal din România și corelarea politicilor educaționale care vizează diversitatea culturală și lingvistică și cu abordarea practică, atât în ceea ce privește educația formală, cât și cea non-formală.

În substanța ei, această teză de doctorat intenționează să ofere o perspectivă conceptual-teoretică articulată asupra problematicii abordate. Lucrarea e întocmită ca o cercetare empirică structurată cu mai multe abordări ale diversității culturale și lingvistice, la nivel educațional. Are în cuprins studii calitative și cantitative și oferă o vedere cuprinzătoare asupra managementului diversității din cadrul instituțiilor de învățământ sau a acelor organizații care au ca obiect activități educative.

Titlul acestei teze de doctorat este „*Managementul diversității în UE. Studiu de caz: Politicile educaționale consacrate diversității*”. Prin urmare, scopul acestui studiu este acela de a furniza o viziune cuprinzătoare asupra managementului diversității la clasă în învățământul secundar liceal, public și privat și alinierea politicilor educaționale la nevoile beneficiarilor.

Paradigma cercetării

Ca paradigmă a cercetării, s-a plecat de la principiul „*Predare pentru diversitate, creare de diversitate, valorificarea diversității culturale și lingvistice*”.

Prin realizarea studiului se propune găsirea unor **răspunsuri la o serie de întrebări**. *Care este relația cauzală dintre pregătirea profesorilor și activitățile didactice ale acestora în ceea ce privește diversitatea culturală și lingvistică?* Altfel spus, se încearcă observarea efectelor produse ca urmare a unei pregătiri profesionale adecvate unui mediu multicultural și reflectarea acestora în activitatea didactică integrată, prin prisma politicilor educaționale.

Ipoteza de cercetare

Aceste întrebări s-au concretizat ca urmare a unor nevoi, iar datele identificate au suscitât interese de cercetare în acest domeniu, astfel că s-a delimitat următoarea ipoteză de cercetare: *cu cât*

cadrele didactice au o deschidere mai mare spre diversitate lingvistică și diversitate multiculturală, cu atât elevii vor fi mai bine adaptați unui mediu multicultural, aceștia fiind cei care vor cultiva și vor transmite mai departe conceptul de societate interculturală. La această ipoteză a condus și investigarea legăturii dintre perspectiva internațională multiculturală la nivel preuniversitar, în sistemul românesc de educație, precum și înțelegerea diversității culturale și lingvistice centrate pe cadre didactice și elevi, care sunt, în final, beneficiarii direcți ai politicilor europene și naționale de diversitate.

Această legătură dintre diversitatea în școală și multiculturalitate și interculturalitate este măsurată atât cantitativ, cât și calitativ, prin răspunsurile la întrebările adresate respondenților în chestionar, după cum se poate observa în capitolul dedicat rezultatelor și discuțiilor.

Deși au fost realizate studii în domeniu, pornind de la considerațiile teoretice (prezentate în primele trei capitole ale cercetării), **obiectivul principal al acestei lucrări** este acela de a investiga modul în care activitățile culturale școlare și extrașcolare din ultimii trei ani pot influența viziunea multiculturală din învățământul preuniversitar din România, în rândul elevilor și al cadrelor didactice. În contextul actual, în care se dorește o cât mai mare deschidere a perspectivelor elevilor, se poate spune că tema e una de mare actualitate. Pentru realizarea acestei cercetări s-au prezentat mai întâi aspectele teoretice, prin enumerarea organismelor implicate în elaborarea și implementarea politicilor de educație la nivel național și european și prin documentarea cu privire la stadiul cunoașterii la nivel european și național a politicilor de educație.

Mai în detaliu, obiectivele avute în vedere de această cercetare sunt:

- ✓ O1. definirea terminologiei de specialitate, respectiv definirea conceptelor de multiculturalitate, multiculturalism, interculturalitate, pluriculturalism, educație multiculturală, educație interculturală, educație non-formală, internaționalizare;
- ✓ O2. Elaborarea unei grile de analiză prin examinarea comparativă a documentelor curriculare naționale specifice din România referitoare la politicile de abordare a diversității multiculturale și lingvistice la nivel preuniversitar și a politicilor și programelor educaționale europene de management al diversității în educație; sursele selectate sunt din ultimii zece ani;
- ✓ O3. Investigarea modului de pregătire a profesorilor, în perioada 2017-2020, pentru a aborda diversitatea în școală, cu ajutorul metodei cantitative - ancheta pe bază de chestionar, adresat unui eșantion constituit din elevi și profesori din învățământul secundar liceal public și privat, din mediul urban;
- ✓ O4. Examinarea influenței pe care educația non-formală a avut-o în ultimii trei ani, respectiv perioada 2017-2020, în promovarea educației multiculturale și a internaționalizării, printr-o

analiză calitativă, pe baza unui chestionar adresat actorilor implicați în educație: factori decizionali, ONG-uri, autori de manuale, traineri și formatori, elevi și cadre didactice;

Metodologia de cercetare

Cercetarea de față este una empirică, iar metodele alese sunt atât cantitative, cât și calitative, cu abordări diferite. Metodologia de cercetare abordată este esențială pentru studierea temei alese, pentru corelarea cadrului teoretic și al universului de cercetare cu scopul studiului asupra managementului diversității culturale, pentru atingerea obiectivelor propuse. Cele două tipuri de metode utilizate sunt complementare, așadar nu se exclud reciproc, se îmbină și vor răspunde cerințelor obiectivelor. Având o abordare cantitativă, precum și una calitativă, în demersul științific s-au utilizat metode de măsurare a indicatorilor din domeniile diversității multiculturale și lingvistice, a educației non-formale și a internaționalizării.

Metodele cantitative răspund întrebărilor ce și câte activități multiculturale și interculturale au fost desfășurate anual, pentru perioada 2017-2020, de către participanții din eșantionul ales, respectiv elevii și cadrele didactice din învățământul secundar liceal public și privat, mediul urban. De asemenea, se răspunde la întrebarea câte persoane au fost implicate în aceste activități și proiecte.

Metodele calitative alese, analiza de conținut și chestionarul care conține inclusiv întrebări deschise, sunt interactive și răspund următoarelor întrebări:

„Cum înțeleg profesorii nevoia de integrare a unui elev într-un mediu multicultural, al contextului școlar?”

„Ce înseamnă pentru un profesor să predea pentru diversitate și în diversitate?”

„Care sunt documentele școlare care susțin diversitatea culturală și lingvistică?”

Metodologia de cercetare abordată este esențială pentru studierea temei alese, pentru corelarea cadrului teoretic și al universului de cercetare cu scopul studiului asupra managementului diversității culturale, pentru atingerea obiectivelor propuse.

Suportul informațional e format, în primul rând, din resursele folosite în literatura de specialitate, dar și din analiza și interpretările proprii definitive într-un demers științific sistematic, transdisciplinar și interdisciplinar. Au fost consultate lucrări de referință și documente oficiale ale diferitelor instituții naționale și internaționale care au avut ca subiecte abordate diversitatea multiculturală și lingvistică, internaționalizarea și politicile de diversitate. Au fost accesate online și analizate articole și cercetări științifice publicate în baze de date naționale și internaționale, dar și instrumente statistice abordate de instituții specializate, ca INS și OECD (2000).

Au fost analizate 320 de chestionare completate de către respondenți din învățământul preuniversitar, elevi și cadre didactice, precum și formatori și actori implicați în educație, care au participat la activități multiculturale. Din acest total, 70 de chestionare au fost completate de către cadre didactice, 50 de către formatori, traineri, lucrători de tineret, iar 200 de chestionare au fost completate de către elevi cu vârsta de peste 18 ani, deci aflați în clasele terminale ale ciclului superior al liceului, respectiv clasele a 11-a și a-12-a. Au fost aleși aceștia din urmă pentru a facilita procedurile și pentru nu necesita și acordul scris al părinților. Elevii au participat la diferite activități multiculturale, locale, naționale și internaționale, vizite de studiu sau mobilități, care fac parte din categoria proiectelor de parteneriat strategic între școli sau din cadrul proiectelor care i-au implicat efectiv în realizarea de activități interculturale și multiculturale.

Designul cercetării și abordarea acesteia sunt în concordanță cu tema aleasă și cu posibilitățile concrete de cercetare, de aceea instrumentele de cercetare, respectiv chestionarele au fost aplicate online.

Structura tematică a tezei

Ca organizare, lucrarea este compusă din două părți: partea teoretică, ce cuprinde capitolele 1, 2 și 3 și partea practică, ce include capitolele 4, 5, 6 și 7. La acestea se adaugă Introducerea și Concluziile.

Partea teoretică

În primul capitol sunt abordate diferitele tipuri de diversitate, precum diversitatea biologică, diversitatea societală și diversitatea culturală. Ulterior, sunt definite conceptele de multiculturalitate, multiculturalism, interculturalism, pluriculturalism, societăți multiculturale, cetățenie multiculturală.

Capitolul al II-lea se referă la politicile publice de promovare a diversității, precum politicile U.E. de susținere a diversității, cu politici în domeniul educației (programe, planuri, acțiuni), politici ale minorităților, politici lingvistice, politici de dezvoltare (echilibrată) urbană și rurală, bune practici în favoarea diversității la nivel european.

Capitolul al III-lea abordează conceptele de educație multiculturală, educație interculturală și educație non-formală, precum și modul în care acestea sunt transpuse în documente la nivel european și național.

Partea practică

Capitolul al IV-lea conține metodologia cercetării, cu scopul și obiectivele cercetării, metodologia efectivă, cu ipoteza cercetării și întrebarea de cercetare, metodele de cercetare (analiza

de text, grila de analiză, chestionarul), organizarea și desfășurarea experimentului, eșantionul, grupurile de lucru, precum variabile și limitările cercetării empirice.

Pornind de la obiectivul principal al lucrării de față, respectiv cel de investigare a modului în care activitățile culturale școlare și extrașcolare din ultimii trei ani pot influența viziunea multiculturală din învățământul preuniversitar din România în rândul elevilor și al cadrelor didactice, s-au creionat principiile de eșantionare. Grupul țintă este reprezentat de elevi, cadre didactice și profesori din învățământul secundar (liceal) public și privat, din mediul urban, precum și de formatori și de consilieri.

Prin urmare, alegerea eșantionului trebuie făcută de așa manieră încât, prin intermediul acestui studiu redus, să se obțină concluzii cu valabilitate generală. După cum bine se știe, eșantionarea, în maniera sa cea mai cunoscută, este aleatorie (probabilistică) și nealeatorie (non-probabilistică). O tehnică de eșantionare este aleatorie în cazurile în care fiecare individ care face parte dintr-o populație are aceeași probabilitate de a fi ales ca parte a eșantionului. Această procedură este mai populară și mai utilă decât cea nealeatorie, în principal pentru că are o reprezentativitate ridicată și permite calcularea erorii eșantionului. Dintre tipurile de eșantionare probabilistică amintim: cea aleatorie simplă, stratificată, conglomeratele sau eșantionarea sistematică.

Modelul de non-probabilitate este o tehnică în care eșantioanele sunt colectate într-un mod care nu oferă tuturor indivizilor dintr-o populație șanse egale de a fi selectați. Acest tip de eșantionare este utilizat în principal atunci când nu este posibil să se efectueze unul aleatoriu, cea mai frecventă motivație fiind costul ridicat al procedurilor. Deși alegerea unei metode fără probabilitate ar putea avea ca rezultat o capacitate limitată de a face inferențe generale pe baza constatărilor, nefiind posibilă calcularea reprezentativității, există, de asemenea, multe situații în care selectarea acestui tip de tehnică de eșantionare este cea mai bună opțiune pe baza relevanței.

Cea mai cunoscută și mai utilizată procedură de eșantionare nealeatorie este eșantionarea pe cote. Aceasta este similară cu metoda stratificată, cu diferența că subiecții nu sunt selectați aleatoriu, ci în funcție de disponibilitatea și accesibilitatea lor, până la constituirea numărului corespunzător. Se apelează la această eșantionare pentru rapiditatea realizării anchetei, deoarece nu trebuie căutată o persoană anume, ci trebuie alese persoane care să aibă calitățile fixate în cotele eșantionului. De asemenea, se folosește atunci când nu există o bază de eșantionare bine pusă la punct (din care să se extragă eșantionul).

Pornind de la cele expuse, s-a structurat un eșantion relevant pentru grupul țintă ales, compus din 320 de subiecți, 2/3 reprezentând elevi de liceu cu vârsta peste 18 ani, iar 1/3 cadre didactice și formatori din educație. Un subeșantion se va axa pe un grup de unități de învățământ din București:

Liceul Teoretic Bilingv *Miguel de Cervantes*. Liceul Teoretic Internațional de Informatică și Colegiul Tehnic *Gheorghe Asachi*.

Capitolul al V-lea se concentrează pe studiile de caz efectuate în cele trei licee din mediul urban, respectiv din București, și anume: Liceul Teoretic Bilingv „*Miguel de Cervantes*” (public), Liceul Teoretic Internațional de Informatică (privat), Colegiul Tehnic „*Gheorghe Asachi*” (public).

Capitolul al VI-lea este dedicat rezultatelor și discuțiilor rezultate, pe baza metodelor aplicate și a chestionarelor cu privire la grupurile țintă.

Capitolul al VII-lea se referă la dimensiunea europeană a educației, de la concept la practici comune, care abordează convergența obiectivelor cercetării cu prioritățile din Strategia Europa 2020, studii europene la toate nivelurile, experiențe de educație non-formală și informală asociate curriculum-ului formal.

Originalitatea și noutatea temei abordate

Ca o abordare originală, se tinde spre o concluzie cu o analiză previzionară a efectelor internaționalizării asupra diversității multiculturale și spre emiterea unor recomandări de implementare a politicilor de diversitate la nivel de învățământ preuniversitar în România. Judecățile de valoare sunt realizate în baza concluziilor

Se remarcă astfel o schimbare de perspectivă, care abordează diversitatea societății ca pe un avantaj. Statele membre UE ar trebui să pregătească profesorii pentru diversitate și în diversitate, și nu doar referitor la diversitate, promovând educația multiculturală ca un mediu normal de predare-învățare.

Dintre toate conceptele diversității, lucrarea de față se concentrează pe diversitatea culturală și lingvistică. În momentul în care se discută despre licee/unități de învățământ care au o diversitate mai mare, se face referire la faptul că acestea derulează cel puțin un proiect/o activitate multiculturală pe lună și cel puțin un proiect internațional pe an. Acești indici au fost extrași din cercetarea conceptuală a politicilor europene, precum și în urma analizei documentelor oficiale naționale și interne, dar și în urma observațiilor proprii, care se adaptează populației României.

Din punct de vedere al originalității temei propuse, această cercetare nu se dorește a fi exhaustivă. Poate însă aduce o valoare adăugată prin creșterea nivelului de conștientizare în rândul elevilor în privința importanței diversității multiculturale prin prisma activităților educaționale, precum și în privința importanța existenței unor cadre didactice bine pregătite, care să facă față diversității multiculturale și lingvistice la clasă. Aceasta poate conduce, pe viitor, la realizarea unor planuri de acțiune pentru armonizarea legislației și a competențelor interculturale ale cadrelor didactice într-un cadru european, integrat în programele de învățământ.

Astfel, se poate spune că aduce o noutate pe două aspecte:

- au fost întreprinse puține studii de management al diversității asupra liceelor cu profil teoretic din țară, precum și asupra liceelor cu profil tehnologic, cu un grad redus de diversitate culturală și lingvistică în ceea ce privește deschiderea cadrelor didactice spre multiculturalitate, prin prisma documentelor oficiale curriculare;
- au fost întreprinse chiar mai puține studii asupra modului de relaționare elev - profesor - formatori, în ceea ce privește managementul diversității lingvistice și culturale integrate, multe studii în domeniu concentrându-se asupra relațiilor interculturale ale unei singure discipline cu alta sau pe relaționarea interdisciplinară a unui anumit domeniu cu alte domenii.

Toate statele membre ale Uniunii Europene, inclusiv România, ar trebui să pregătească profesorii pentru diversitate și în diversitate, și nu doar referitor la diversitate, promovând educația multiculturală ca un mediu normal de predare-învățare.

Ca posibile soluții se întrevăd:

- creșterea nivelului de conștientizare cu privire la importanța unor mentori foarte bine pregătiți pentru diversitatea multiculturală din Europa;
- încurajarea profesorilor să dețină tehnicile potrivite pentru a profita de diversitatea elevilor, în favoarea unei integrări reușite;
- stabilirea unui cadru metodologic armonizat al competențelor interculturale ale unui profesor;
- creșterea numărului de mentori pentru viitoarele cadre didactice, mentori specializați în integrare, diversitate și educație interculturală.

Valoarea practică a temei și continuitatea acesteia

Pentru o investigație aprofundată a acestei ipoteze, se poate recomanda continuarea cercetării pentru a vedea legătura dintre pregătirea adecvată a profesorilor din România și din alte țări din Uniunea Europeană privind diversitatea și fundamentarea curriculară în domeniul diversității. Aceasta este o recomandare ca o direcție de cercetare viitoare.

Limite ale cercetării

Comunicarea

Comunicarea oficială a fost îngreunată și dificilă, mai ales în cazul instituțiilor private, precum și al celor publice, la nivel de minister.

Eșantionarea

S-a lucrat cu un eșantion pe cote și subcote și s-a folosit eșantionarea prin metoda „bulgărele de zăpadă”. Acest eșantion este reprezentativ pentru populația luată în studiu, respectiv elevi de nivel liceal, de peste 18 ani, din mediul urban, precum și cadre didactice din învățământul preuniversitar, de la nivel liceal, din mediul urban. Prin urmare, alegerea eșantionului trebuie făcută de așa manieră încât, prin intermediul acestui studiu redus, să se obțină concluzii cu valabilitate generală. Deci, pornind de la un caz particular, se caută posibilitatea de a se generaliza, pentru a crea un model general valabil.

Numărul de respondenți

Multi respondenți din grupul țintă nu au dorit să participe la studiu, din reticență față de studii noi de cercetare sau dintr-o teamă nefondată de repercusiuni din partea conducerii. Ca număr de licee țintă cuprinse în studiile de caz sunt doar trei, înglobate în subeșantion; este insuficient pentru reprezentativitate națională, însă reprezentativ pentru mediul urban, zona municipiului București.

Mediul de proveniență și amlasarea geografică a respondenților

Cercetarea de față este limitată la mediul urban. Aceasta se poate extinde, pe viitor, și la mediul rural, cu reprezentativitate națională.

Resursele

Timpul limitat dedicat cercetării, precum și resursele financiare au constituit impedimente majore în calea realizării unei cercetări exhaustive.

CONCLUZII

În substanța ei, această teză de doctorat a intenționat să ofere o perspectivă conceptual-teoretică articulată asupra problematicii abordate. Teza e întocmită ca o cercetare empirică structurată, conține mai multe abordări ale diversității culturale și lingvistice la nivel educațional, include studii calitative și cantitative și oferă o vedere cuprinzătoare asupra managementului diversității din cadrul instituțiilor de învățământ sau a acelor organizații care au ca obiect activități educative. Scopul acestui studiu a fost acela de a furniza o viziune cuprinzătoare asupra managementului diversității la clasă în învățământul secundar liceal, public și privat și alinierea politicilor educaționale la nevoile beneficiarilor. Ca paradigmă a cercetării, s-a plecat de la principiul „*Predare pentru diversitate, creare de diversitate, valorificarea diversității culturale și lingvistice*”.

Prin realizarea studiului s-a propus găsirea unor răspunsuri la o serie de întrebări. Principala întrebare este: “*Care este relația cauzală dintre pregătirea profesorilor și activitățile didactice ale acestora în ceea ce privește diversitatea culturală și lingvistică?*” Altfel spus, se încearcă observarea efectelor produse ca urmare a unei pregătiri profesionale adecvate unui mediu multicultural și reflectarea acestora în activitatea didactică integrată, prin prisma politicilor educaționale.

Întrebările de la care pornește lucrarea de față s-au concretizat ca urmare a unor nevoi; datele identificate au suscitat interese de cercetare în acest domeniu, astfel că s-a delimitat ipoteza de cercetare, prin investigarea legăturii dintre perspectiva internațională multiculturală la nivel preuniversitar, în sistemul românesc de educație, și abordarea diversității culturale și lingvistice centrate pe cadre didactice și elevi, care sunt, în final, beneficiarii direcți ai politicilor europene și naționale de diversitate.

Această legatură dintre diversitatea în școală și multiculturalitate și interculturalitate a fost măsurată atât cantitativ, cât și calitativ, prin răspunsurile la întrebările adresate respondenților la chestionar, după cum se poate observa în capitolul dedicat rezultatelor și discuțiilor, astfel ca vedem o corelare a scopului și a obiectivelor cu ipoteza de cercetare.

Raportarea unei cercetări la modele teoretice deja existente aduce argumente științifice pentru validarea acestui demers științific prin care se pot face comparații cu alte rezultate ale unor studii asemănătoare care au avut loc la nivel internațional și național. În această teză de doctorat, s-a optat, pentru modelul lui Geert Hofstede. Pentru a înțelege mai bine alte culturi este necesar să fie examinate nu doar diferențele, ci și asemănările dintre ele. Astfel, potrivit lui Geert Hofstede (1996), principalele atribute ale unei culturi pot fi analizate prin 5 dimensiuni aflate în relație de

interdependență una cu cealaltă, așa cum reiese și din studiul întreprins de Iosifescu și colaboratorii (2013).

Prin examinarea managementului diversității UE în domeniul educației, pentru educația formală, non-formală sau informală, ar putea fi date câteva recomandări cu privire la armonizarea politicilor și măsurilor educaționale.

✓ **Analiza documentelor**

Pe baza documentelor care au fost analizate, se poate observa că accentul a fost pus pe asimilarea studenților internaționali în sistemul de învățământ public din România, mai degrabă decât pe dezvoltarea abordărilor interculturale.

Până în anul 2020, existau departamente diferite în fiecare școală secundară publică, dar din septembrie 2020, Ministerul Educației din România a modificat Regulamentul-cadru pentru organizarea și funcționarea unităților de învățământ preuniversitar - ROFUIP și a cuprins toate evenimentele interculturale, indiferent de nivelul lor (local, național și internațional) într-o singură comisie / departament oficial, și anume Comitetul școlar pentru promovarea interculturală și pentru eliminarea în mediul de învățământ a violenței, a corupției și a discriminării.

✓ **Internaționalizarea**

Un pas important spre internaționalizarea unităților de învățământ îl reprezintă implementarea proiectelor de mobilitate ERASMUS+ sau a proiectelor de cooperare internațională, stabilite de comun acord între diferite institutii școlare, în cadrul cărora s-au conceput materialele inteligente, ghiduri de bună practică, metodologii cu privire la diverse discipline opționale. Acestea sunt încărcate pe diverse platforme, deci sunt informații oferite publicului. Pot fi ușor accesate de toți actorii implicați în educație și în învățământul european, în special de către cadrele didactice, conducând către un limbaj comun.

Putem vedea internaționalizarea din diferite puncte de vedere, cum ar fi: sondaje realizate, ateliere, vizite pe site-uri culturale, activități interculturale, conferințe, colaborări multiculturale, proiecte Erasmus +, colaborare instituțională.

✓ **Școala – un mediu multicultural, spre o societate deschisă**

Școala favorizează socializarea între copii și îi încurajează să adopte norme culturale și să se adapteze la un mediu multicultural, pentru a spori incluziunea și conștientizarea diversității. Dincolo de problemele normative (legislație, reguli, reglementări și proceduri interne), este imperativ să existe un nivel ridicat de conștientizare a importanței și a beneficiilor adoptării unei culturi a diversității.

Toate aceste mici transformări reflectă o schimbare a politicilor curriculare educaționale și duc către o societate deschisă înspre cetățenia europeană și multiculturalitate.

✓ **De la abordarea verticală la cea transversală**

Există mai mult o abordare verticală a diversității și a multiculturalității și mai puțin una transversală, care este însă necesară pentru a constata și a crește gradul de internaționalizare la nivel de curriculum.

✓ **Importanța formării cadrelor didactice, profesori și formatori multiculturali**

Este necesară conștientizarea importanței internaționalizării și a existenței formatorilor de profesori bine pregătiți pentru diversitate.

Rolul profesorilor minoritari este unul important: asigură legătura între profesorii majoritari și studenți sau elevi. Potrivit studiilor (Sprietsma, 2009), profesorii tind uneori să evalueze negativ elevii proveniți din grupuri defavorizate sau aparținând unor minorități. Acest lucru s-a observat și din cercetarea cantitativă aplicată prin metoda chestionarului, însă doar în mică măsură.

✓ **Ghiduri de bune practici**

Statele UE ar trebui să pregătească toate cadrele didactice pentru diversitate și în diversitate, promovând educația multiculturală ca mediu normal de predare-învățare. Ghidurile de bune practici constituie o sursă importantă și facilă de schimb de experiență educațională și pot conduce la uniformizarea abordărilor diversității la clasă și la un mai bun management al diversității.

✓ **Parteneriatele publico-private**

Parteneriatele publico-private între unitățile de învățământ de diferite niveluri, cu profesori și elevi de diferite naționalități, pot conduce la deschiderea mai mare a școlilor față de diversitate. De asemenea, parteneriatele cu diferite organizații publice și ONG-uri cresc gradul de incluziune al elevilor din grupurile defavorizate, prin activitățile educative întreprinse, formale și informale.

✓ **Proiectele din cadrul programului Erasmus+**

Programul Erasmus+, adresat învățământului liceal, universitar și postuniversitar are ca scop încurajarea mobilității elevilor și a cadrelor didactice, precum și promovarea învățării limbilor străine, atingându-și astfel caracterul multicultural.

Managementul diversității în UE

- ✓ Prin examinarea managementului diversității UE în domeniul educației, pentru educația formală, non-formală sau informală, privită de diferiți actori din domeniu, ar putea fi date câteva recomandări cu privire la armonizarea politicilor și măsurilor educaționale.
- ✓ Pe baza documentelor care au fost analizate, se poate observa că accentul a fost pus pe asimilarea studenților internaționali în sistemul de învățământ public din România, mai degrabă decât pe dezvoltarea abordărilor interculturale.

-
- ✓ Putem vedea internaționalizarea din diferite puncte de vedere, cum ar fi: sondaje realizate, ateliere, vizite pe site-uri culturale, activități interculturale, conferințe, colaborări multiculturale, proiecte Erasmus+, colaborare instituțională.
  - ✓ Școala încurajează socializarea copiilor și îi face pe aceștia să adopte norme culturale și să se adapteze la un mediu multicultural, pentru a spori incluziunea și conștientizarea diversității.
  - ✓ Dincolo de problemele normative (legislație, reguli, reglementări și proceduri interne), este imperativ să existe un nivel ridicat de conștientizare a importanței și beneficiilor adoptării unei culturi a diversității.
  - ✓ Toate aceste mici schimbări reflectă o transformare a politicilor curriculare educaționale și duc înspre o societate deschisă către cetățenia europeană și către multiculturalitate.

Recomandări

Pentru o investigație aprofundată a acestei ipoteze, se poate recomanda continuarea cercetării pentru a vedea legătura dintre pregătirea adecvată a profesorilor din România și din alte țări din Uniunea Europeană privind diversitatea și fundamentarea curriculară în domeniul diversității.

Mai pe larg, acestea sunt direcțiile indicate:

- ✓ Extinderea acestei cercetări la nivel național, extindere care aduce noi informații cu privire la managementul diversității în săli de clasă;
- ✓ Se pot extinde ghidurile de Bune practici;
- ✓ Se poate face o propunere a unui plan sau set de măsuri, în domeniul politicilor educaționale de diversitate, în ceea ce privește acceptarea și toleranța, în învățământul românesc preuniversitar.

Cum am mai spus, din punct de vedere al originalității temei propuse, această cercetare nu se dorește a fi exhaustivă. Poate aduce însă o valoare adăugată prin creșterea gradului de conștientizare cu privire la modul în care elevii percep diversitatea multiculturală prin prisma activităților educaționale, precum și prin sublinierea importanței existenței unor cadre didactice bine pregătite, care să facă față diversității multiculturale și lingvistice la clasă. O mai mare conștientizare poate conduce, pe viitor, la realizarea unor planuri de acțiune pentru armonizarea legislației și a competențelor interculturale ale cadrelor didactice într-un cadru european.

BIBLIOGRAFIE SELECTIVĂ

- Banks, J.A., (2001). *Multicultural education: Historical development, dimensions and practice*, San Francisco: Jossey-Bass.
- Banks, J.A., Banks, C.A.M. (Eds.), (2001). *Handbook of research on multicultural education*. San Francisco: Jossey-Bass.
- Banks, J.A., (2006). *Cultural Diversity and Education. Foundations, Curriculum and Teaching*, 5th edition, Allyn and Bacon, Boston.
- Banks JA, Banks C.A.M. (2010), *Multicultural Education. Issues and Perspectives*. United States of America, John Willey & Sons, Inc., in: Salgur SA, Gursoy A, (2015). Multicultural Education and Teacher's Characteristics. *Euromentor Journal – Studies about Education*. Vol. VI, (3). Ed. Pro Universitaria, pp. 7-17.
- Bîrzea, C., (2005). *Cetățenia europeană*. Editura Politeia, SNSPA București, pp. 145-147.
- Bîrzea, C., (2005). *Learning Democracy: education policies within the Council of Europe*. Council of Europe.
- Cavielles-Llamas, I., (2009). *De otros a nosotros: El cine español sobre inmigración y su camino hacia una visión pluricultural de España (1990 – 2007)*, Submitted to the Graduate School of the University of Massachusetts Amherst in partial fulfillment of the requirements for the degree of Master of Arts, p. 10.
- Concioiu, M.E., (2019). *Avatarurile învățământului românesc, România postcomunistă. Treizeci de ani de încercări, erori, realizări și eșecuri*. București. Punctul Critic. nr. 3 (29), pp. 94-101, Editura Fundația Culturală Ideea Europeană, București, <https://www.ideaeuropeana.ro/blog/revista-punctul-critic-nr-3-29-2019-romania-postcomunista-treizeci-de-ani-de-incercari-si-erori-realizari-si-esecuri/>.
- Concioiu, M.E., Afrim C.E., (2020). *Paradigm Shift: from teaching about diversity to learning in diversity*, Bulletin of Scientific Information, 2020 (39). Bioterra University, Bucharest, pp.16-23. Published online June 2020, <http://bsi.bioterra.ro>.
- Concioiu, M.E., (2021). *Educația multiculturală vs. educația interculturală, încotro?* Lucrările Simpozionului Multidisciplinar Internațional "Educational Resources used in the Instructional - Educational Process", Resurse educaționale utilizate în procesul instructiv educativ. Balea L.C. (Coord.). Centrul de Resurse Educaționale, București, pp. 2998-3000.
- Concioiu, M.E., (2021). *From Teaching about Diversity to Learning on Diversity in the Romanian Educational System*. ATINER Journal, 23rd Annual International Conference on Education, Athens. <https://www.atiner.gr/2021educom-pro>.

- Cucoș, C. (2000). *Educația. Dimensiuni culturale și interculturale*, Editura Polirom, Iași.
- Harris, P. R., Moran, R.T., et al. (2004). *Managing cultural differences: Global leadership strategies for the 21st century*, 6th Edn, Oxford, UK: Elsevier Butterworth-Heinemann, pp. 25-26.
- Hofstede D., Hofstede G.J., Minkov M., (2005). *Cultures and Organizations: Software of the Mind*. Revised and Expanded 2nd Edition. McGraw-Hill. (Traducere în limba română *Managementul structurilor multi-culturale: Software-ul gândirii*, București: Editura Economică, 1996.
- Hofstede, G., (1996). *Managementul structurilor multiculturale*, Editura Economică, București.
- Hofstede, G., (2006). *Culture Does Not Exist*. An Interview With Professor Geert Hofstede, available online at: <http://www.international.gc.ca/cfsi-icse/cil-cai/magazine/v02n03/1-3-eng.asp>.
- Hollinger, D., (1995). *Postethnic America: Beyond Multiculturalism*, New York: Basic Books., S.U.A.
- Huzum, E., (2009). *Ce este multiculturalismul?*, p. 1-3, in: Gugiuman A., (2009). *Idei și valori perene în științele socio-umane. Studii și cercetări*, Argonaut, Cluj-Napoca, p. 45-60.
- Irvine, J.J., (2003). *Educating teachers for diversity: Seeing with a cultural eye*. New York: Teachers College Press.
- Ivasiuc, A., Koreck, M., Kovari, R., (2010). *Educația interculturală, de la teorie la practică, implementarea educației interculturale în școli multietnice din România*. Raport de cercetare al Agenției de Dezvoltare Comunitare „Împreună”, pp. 4-10.
- Kymlicka, W., (1995). *Multicultural Citizenship: A Liberal Theory of Minority Rights*, Oxford: Oxford University Press.
- Rey, M., (1999). *De la o logică „mono” la logica de tip „inter”. Piste pentru o educație interculturală și solidară*, in: Dasen, P., Perregaux, C., Rey, M. (1999). *Educația interculturală*, Editura Polirom, Iași.
- Sacks I., (2011). *Multiculturalism: ce înseamnă?* BBC News Online. 7 februarie 2011.
- Sprietsma, M., (2009). *Discrimination in grading? Experimental evidence from primary school*. *Experimental Evidence from Primary School*: 09-074.